

Ilona Miller
Biblioteka Główna
Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Sprawozdanie z dorocznej konferencji the Archives and Records Association

Słowa kluczowe: konserwacja papieru i skóry, międzynarodowe konferencje konserwatorów, materiały archiwalne, ratowanie zbiorów,

W dniach 29–31 sierpnia 2012 r. w Brighton (Wielka Brytania) odbyła się konferencja pod hasłem „Postęp, innowacje i nowe krajobrazy”. Organizatorem było stowarzyszenie działające na terenie Wielkiej Brytanii i Irlandii — the Archives and Records Association (ARA), które co roku organizuje konferencje skierowane do archiwistów, a także do konserwatorów i osób związanych z zabezpieczaniem zbiorów archiwalnych i bibliotecznych. W tym roku konferencja po raz pierwszy miała charakter międzynarodowy, a ekskluzywnie wewnątrz Grand Hotelu, gdzie odbywały się obrady, dodawały splendoru wydarzeniu. Stowarzyszenie ARA rozpisało konkurs, z którym związane było dofinansowanie przyjazdu dwóch osób będących jego członkami, a jednocześnie niebędących obywatelami Wielkiej Brytanii i Irlandii. Dzięki temu miałam zaszczyt i przyjemność uczestniczyć w tym znaczącym wydarzeniu.

Po uroczystym otwarciu konferencji i powitaniu delegatów, którego dokonał przewodniczący Archives and Records Association — John Chambers, głos zabrali kolejno — David Wallace z Uniwersytetu w Michigan, który swój wykład poświęcił tematowi Wikileaks, a następnie dr Bettina Schmidt-Czaia, dyrektor Archiwum Historycznego Miasta Kolonii. Przypomniała ona o tragicznym wydarzeniu, jakie miało miejsce w marcu 2009 r., kiedy to runął budynek Archiwum, gromadzący jeden z większych zbiorów archiwaliów w Niemczech oraz zawierający dokumenty mające nawet około tysiąca lat. Dzięki wysiłkowi pracowników archiwum, około 1800 wolontariuszy zgromadzonych przez organizację Blue Shield, a także wsparciu archiwistów i konserwatorów nie tylko niemieckich, udało się uratować około 95% z 30 km bieżących archiwaliów. W ratowaniu zbiorów nieocenione okazało się zastosowanie programów komputerowych, dzięki którym zachowane fragmenty dokumentów, jak puzzle, były dopasowywane i, jeśli tylko to możliwe, składane w całość.

Dr Schmidt-Czaia podzieliła się z uczestnikami konferencji swym doświadczeniem zdobytym w trakcie zmagania się z tak ogromną katastrofą oraz podkreśliła, jak wielkie znaczenie ma sumienne stosowanie się do zaleceń właściwego przechowywania i inwentaryzacji zbiorów, a także rzetelnego planowania i przygotowywania procedur postępowania na wypadek katastrof. To poruszające wystąpienie pozwoliło również docenić, jak wspólne działanie, także międzynarodowe, zaangażowanie profesjonalistów, pasjonatów i wolontariuszy przy wydatnym wsparciu nowoczesnych technologii, może okazać się niezastąpione w pokonywaniu skutków katastrof. Po tych wystąpieniach nastąpił podział uczestników — osoby związane z konserwacją i zabezpieczaniem zbiorów rozpoczęły swoje obrady w nieco bardziej kameralnych warunkach. W ciągu trzech dni poruszone zostały zagadnienia dotyczące oszacowywania stanu zachowania kolekcji, warunków przechowywania, planowania i zarządzania oraz zabiegów konserwatorskich realizowanych w praktyce.

Dzień pierwszy dał okazję bliższego zapoznania się z metodami konserwatorskimi stosowanymi w przypadku ratowania fotografii (Sarah Allen, Rosalinde Bos, English Heritage), ręcznie kolorowanych chińskich rysunków botanicznych z kolekcji Royal Horticultural Society Lindley Library (Kate Bailey) i średniowiecznych opraw (Ian Maver, Walsall, Local History Centre). Wszystkie te prezentacje ukazywały jednocześnie, jak ważne jest poznanie historii obiektów, zbadanie technik ich wykonania oraz ocena stanu zachowania w celu dobrania właściwych metod konserwatorskich i zakresu ich stosowania.

*Il. 1. Warsztaty konserwatorskie
Fot. Ilona Miller.*

Nieodłącznym aspektem ochrony obiektów zabytkowych jest dbałość o właściwe warunki ich przechowywania. Temu tematowi poświęcony był wykład, który wygłosił dr Matija Strlic z University College London, Centre for Sustainable Heritage. Odniósł się on do problemu wpływu warunków przechowywania na trwałość obiektów. Mimo dotychczasowych intensywnych badań nad czynnikami mającymi wpływ na degradację, do których należą m.in. temperatura, wilgotność względna oraz zanieczyszczenie powietrza, dopiero teraz zaczyna się powoli rozumieć, jak czynniki te, występując jednocześnie, działają wspólnie na przechowywane obiekty. Jest to ważne, jako że pozwala na nadanie priorytetu kontroli warunków środowiskowych, co ma zasadnicze znaczenie w konserwacji prewencyjnej. Dbałość o właściwe warunki może wydatnie pomóc szczególnie narażonym na zniszczenie papierom zakwaszonym, które niejednokrotnie przeważają w zbiorach. Obiekty przechowywane w opakowaniach ochronnych są o wiele mniej narażone na szkodliwy wpływ zmian klimatycznych: wewnątrz pudeł silne wahania dobowe RH są łagodzone i utrzymywane na względnie stałym poziomie. Opakowania stanowią również barierę dla wszelkich zanieczyszczeń.

Ciekawostką była przeprowadzona wśród użytkowników archiwów i bibliotek ankieta, w której pytano o pożądaną w opinii odwiedzających trwałość obiektów. Około 90% ankietowanych pragnęłoby, aby przetrwały 500 lat. Większość papierów sprzed roku 1850 i po roku 1990 oraz papierów zakwaszonych mogłaby dotrzeć do tego czasu dzięki przechowywaniu ich w chłodniach i wcześniejszym odkwaszeniu tych ostatnich.

Podsumowaniem dnia było wystąpienie Jane Henderson z Uniwersytetu w Cardiff, która zwróciła uwagę na jeden z zasadniczych aspektów postępowania konserwatorskiego, jakim jest podejmowanie decyzji. Odniosła się do tego, wyjaśniając, że konserwatorzy zasadniczo używają „racjonalnego” systemu w ocenie za i przeciw, jednakże nie zawsze mają wystarczająco dużo informacji, by podjąć decyzje. Stąd wyniknęła sugestia heurystycznego podejścia do procesu decyzyjnego, nawet wówczas, gdy nie wszystkie dane są dostępne, a wnioskuje się na podstawie częściowego podobieństwa do przypadku typowego, charakterystycznego i reprezentatywnego, który jest nam znany.

Dzień drugi rozpoczęła prezentacja Christiane Kroebel (Whitby Museum), Rachel Greenwood i Jennifer Halling (North Yorkshire County Record Office) — bardzo ciekawa, nie tylko przez wzgląd na poruszane aspekty konserwatorskie. Przybliżyła ona nam ideę włączenia w realizację szeroko zakrojonego projektu angażującego wolontariuszy, z uwzględnieniem szkolenia i nadzorowanie ich prac. Omówiła także wynikające z tego korzyści i trudności.

Kolejna prezentacja została przygotowana przez dr Caroline De Stefani z London Metropolitan Archives. Dotyczyła konserwacji niezwykle zniszczonych kart pergaminowej księgi. De Stefani prócz omówienia tradycyjnych metod konserwatorskich zwróciła uwagę na fakt, jak współczesne technologie stają się nierozłącznym i niezwykle pomocnym narzędziem w odzyskiwaniu zniszczonych lub utraconych treści.

*II. 2. Warsztaty konserwatorskie
Fot. Ilona Miller.*

Tego dnia delegaci mieli także okazję uczestniczenia w warsztatach. Pierwszy z nich, przygotowany przez Larę Meredith z The Leather Conservation Centre, Northampton, dał możliwość bliższego przyjrzenia się różnorodnym skózanym obiektom zabytkowym dotkniętym czerwoną korozją i podjęcia prób odróżnienia ich od tych, które wprawdzie swym wyglądem sugerują charakter zniszczenia, faktycznie jednak czerwoną korozją dotknięte nie są. Bardzo obiecujące są trwające obecnie w laboratorium badania nad nową formułą, która ma rozwiązać problem skór skazanych na degradację. Z kolei demonstracja przygotowana przez Lindę Barone z East Yorkshire Archives and Local Studies Service pozwoliła zapoznać się z metodami uzupełniania i wzmacniania pergaminu za pomocą bibuły japońskiej, uprzednio nasączonej klejem, wysuszonej, a tuż przed zastosowaniem — zwilżanej. W trakcie pokazu zaprezentowano różne rodzaje klejów do impregnacji bibuły, wskazano na różnicę między nimi i wybrano optymalne. Dr Jagjit Singh, dyrektor Environmental Building Solutions Ltd., poruszył niezwykle ważny problem zagrożeń mikrobiologicznych. Pokazywał do jak poważnych zniszczeń mogą doprowadzić grzyby i pleśnie, których działanie nie zostanie w porę wykryte i zwalczone. Drastyczne momentami zdjęcia uświadamiały archiwistom i bibliotekarzom konieczność niezwyklej dbałości o zbiory, a jednocześnie o zdrowie pracowników przez podejmowanie działań prewencyjnych.

Caroline Peach, kierownik Preservation Advisory Center z British Library, przybliżyła zadania narodowego centrum doradztwa w dziedzinie zabezpieczania zbiorów, które ma wspierać w tym zakresie biblioteki i archiwa. Wierząc, że ochrona zbiorów jest zadaniem każdej instytucji przechowującej zasoby, kształtują oni zbiorową odpowiedzialność wśród opiekunów, wolontariuszy oraz tych, którym te zbiory są udostępniane. Stworzenie świadomej społeczności, współpracującej między sobą i wymieniającej doświadczenia, z pewnością ma wpływ na długoterminową trwałość zbiorów. Dlatego jednym z zadań centrum jest ułatwianie tej współpracy, stwarzanie możliwości stałego podnoszenia kwalifikacji, zapoznawanie ze wszelkimi innowacjami oraz stałe profesjonalne wsparcie w zakresie zarządzania bezpieczeństwem kolekcji. To wsparcie dotyczy również konserwacji tradycyjnej oraz zabezpieczania zbiorów przez ich digitalizację. Praca na rzecz ochrony zbiorów obejmuje również współpracę z różnymi organizacjami, które mogłyby wspierać finansowo podejmowane działania. Caroline Peach omówiła również narodową strategię ICON na rzecz edukacji i rozwoju umiejętności konserwatorskich opracowaną na lata 2012–2016, której celem jest przygotowanie służb posiadających wysokie kwalifikacje, mogących zapewnić właściwą ochronę bogatej spuścizny narodowej Wielkiej Brytanii.

To wystąpienie zakończyło sesję konserwatorską i jej uczestnicy dołączyli do wspólnych obrad. Chris Woods, dyrektor Narodowych Służb Konserwatorskich, omówił wprowadzane właśnie w Wielkiej Brytanii normy PD5454:2012, stanowiące wytyczne dotyczące przechowywania i ekspozycji materiałów archiwalnych. Zasady te pokrywają się ze stosowanymi obecnie w polskich archiwach i bibliotekach międzynarodowymi normami. Wystąpienia tego dnia dopełniła oferta firm świadczących usługi na rzecz bibliotek i archiwów. Proponowały one w kularach sali konferencyjnej wyposażenie do magazynów, materiały do zabezpieczania i przechowywania zbiorów, sprzęt digitalizacyjny oraz oprogramowanie.

Ostatniego dnia konferencji sesję konserwatorską otworzył wykład Jonathana Drapera z Norfolk Sound Archive, który przedstawił różnorodne typy materiałów audiowizualnych, zwykle spotykane w zbiorach. W krótkiej charakterystyce zwrócił uwagę na ich specyfikę

i wynikającą z tego podatność na zniszczenia. W prezentacji przedstawiono podstawowe zasady przechowywania tych materiałów oraz ich udostępniania, a także jeden ze sposobów zabezpieczania, jakim jest digitalizacja. Problem digitalizacji poruszyły jeszcze dwa wykłady tego dnia. Obydwa ukazały długą drogę, jaką trzeba przebyć od momentu podjęcia decyzji o digitalizacji aż do jej realizacji. Przedstawiony przez Hazel Menton i Zoe Reid wykład dotyczył ogromnego projektu digitalizacji dokumentów przeprowadzonego w National Archives of Ireland, który połączył we współpracy konserwatorów, archiwistów i osoby zajmujące się digitalizacją, co było niezbędne dla dobra archiwaliów. Druga prezentacja, przedstawiona przez Roswithę Koetzer z British Library, omawiała niezwykle ważny aspekt digitalizacji, jakim jest ocena ryzyka narażenia obiektu na jakiegokolwiek zniszczenia w trakcie tego procesu. Na przykładzie realizowanego w British Library pilotażowego projektu digitalizacji wczesnych greckich rękopisów zdobyto cenne doświadczenie, które przełożyło się na szczegółową analizę wszelkiego ryzyka, co w rezultacie dało możliwość rozpoznania potencjalnych zagrożeń obiektów oraz ich minimalizację, a najlepiej eliminację. Kolejne dwa wystąpienia dnia dały możliwość przyjrzenia się metodom konserwatorskim stosowanym w przypadku różnego typu książek i dokumentów (Mark Allen, Flintshire Record Office i Tony King, Essex Record Office).

Konferencję zakończyły krótkie wspólne obrady podsumowujące tegoroczne spotkanie. Wśród uczestników wyraźnie odczuwało się satysfakcję z udziału w tym wydarzeniu ze względu na szeroki wybór i wagę poruszanych zagadnień i jak zwykle, przy takich okazjach, możliwość wymiany doświadczeń. Wydaje się, że nowe wyzwania i innowacje, które już zmieniły dotychczasowy krajobraz gromadzenia, przechowywania, zabezpieczania i udostępniania zbiorów, nadal go kształtują. Świadomość konieczności sprostania stawianym zadaniom i wspólny cel, jaki przyświeca konserwatorom zabytków, tj. dbałość o powierzone zasoby, tak by jak najdłużej mogły służyć ludziom, jeszcze bardziej umocniły ideę zacieśnienia współpracy pomiędzy specjalistami oraz ciągłej potrzeby podnoszenia kwalifikacji.